

یادداشت

تاریخ: ۱۳۹۲/۶/۵

سریال PDN: ۱۳۰۰۷۱

تدوین‌گر: دکتر علیرضا گرشاسبی

عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

ضرورت کاهش دخالت‌های دولت در اقتصاد ایران

ضرورت کاهش دخالت‌های دولت در اقتصاد ایران

نظریه‌های رشد اقتصادی قرن بیستم بر نظام‌های عمدتاً مکانیکی نظری متمرکز بودند و نهادها به‌صورت یک عادت، اغلب عامل فرعی در رشد و توسعه محسوب می‌شدند. اما انباشت سرمایه فیزیکی، تجمیع سرمایه انسانی و تغییرات تکنولوژیک تنها بخشی از رشد اقتصادی را در طول زمان توضیح می‌دهند و نباید از نقش نهادها در این بین غافل بود. تا جاییکه عدم موفقیت تئوری‌های متداول اقتصادی و فروپاشی قدرت‌های بزرگ اقتصادی همچون شوروی این مورد را به اثبات رسانده است. این امر بسیاری از اقتصاددانان مانند نورث، کوز، گریف و ویلیامسون را بر آن داشت توجه خود را به جای عوامل فیزیکی تولید بر «نهادها» به عنوان قواعد اصلی اقتصادی متمرکز کنند. نهادها سه وظیفه مهم بر عهده دارند که می‌توان در هدایت جریان شفاف اطلاعات به مشارکت کنندگان در بازار، تعریف و تبیین حقوق مالکیت و قراردادهای و تغییر رقابت پذیری در بازار خلاصه کرد. یکی از مهمترین این نهادها دولت‌ها به‌شمار می‌روند. هرچند، رکود بزرگ اقتصادی در سال ۱۹۲۹ میلادی و ظهور نظریات کینز در نقش دخالت موثر دولت در برون‌رفت از رکود اقتصادی سرآغاز مهمی از نقش‌آفرینی این نهاد در فرایند رشد و توسعه است، با گذشت چند دهه بخش مهمی از جامعه اقتصاددانان به این نتیجه رسیدند که این نهاد باید از دخالت بیش از اندازه در اقتصاد پرهیز کرده و دخالت‌های خود را در حد هدایت و ارشاد پایین آورد. به عبارت دیگر، این بخش خصوصی است که باید میدان‌دار صحنه اقتصاد بوده و نقش هدایتی آن را دولت در اختیار داشته باشد. سوال این است که آیا در اقتصاد ایران وضعیت اینگونه است و دخالت‌های دولت در حد مطلوب خود قرار دارد؟

بررسی‌های نشان می‌دهد که در اقتصاد ایران دولت اصولاً بیش از اندازه در اقتصاد ورود می‌کند و البته این موضوع در سالیان متمادی در کشور وجود داشته است. شاخص دولت محدود (Limited Government) در ایران نشان می‌دهد که رتبه ایران هم در بخش آزادی مالی و هم در بخش مخارج دولتی بالاتر از متوسط جهانی قرار دارد (شرایط نامطلوب تر). مهمترین ویژگی‌های دخالت دولت ایران در اقتصاد را می‌توان تنوع دخالت، استمرار و سطح بالای آن دانست که این امر تنفس بخش خصوصی در فضای کسب‌وکار داخل را محدود کرده است.

نظام توزیع، تنظیم بازار و قیمت‌گذاری از جمله حوزه‌هایی هستند که دولت‌ها در ایران عمدتاً در آن حضور پررنگی داشته و دارند. جالت‌تر آنکه نقصان‌های همین بخش‌ها هم عمدتاً دلایل کاستی‌های مختلف عنوان می‌شود که خود می‌تواند دلیلی بر دخالت بیش از اندازه دولت ایران در اقتصاد ایران و کارکرد نامناسب آن است. نقش بیش از حد دولت در فضای اقتصاد ایران سبب شده تا وظایف نهادی مشتمل بر جریان‌سازی شفاف اطلاعات، حمایت از حقوق مالکیت و ارتقاء رقابت‌پذیری تحت شعاع قرار گیرد. این عوامل در شرایط اعمال محدودیت‌های تحریمی ضرورت تجدیدنظر در دخالت دولت در اقتصاد ایران را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد.

البته بسترهای قانونی لازم برای دستیابی به نقش‌های حداقلی دولت در اقتصاد ایران با ابلاغ سیاست‌های کلی اصل (۴۴) فراهم شد اما در عمل و با توجه به شواهد، نقص‌های موجود در فرایند اجرای این اصل سبب شده تا کنون نتیجه مطلوب حاصل نشود. اجازه دهید به‌عنوان نمونه‌ای از دخالت‌های دولت به بازار خودرو اشاره کنیم. بازار خودرو ایران در اختیار دو شرکت بزرگ (ایران خودرو و سایپا) قرار دارد و سهم بازاری این شرکت‌ها نیز بخش غالب بازار را پوشش می‌دهد. چگونه است که این دو شرکت با سالیان متمادی حمایت نمی‌توانند از پس ساده‌ترین مشکلات خود برآیند. این صنایع که روزگاری به‌عنوان صنایع نوزاد مورد حمایت قرار گرفتند امروز به «پدربزرگی کوچک» مبدل شده‌اند زیرا، به‌هیچ‌عنوان نتوانسته‌اند انتظارات مصرف‌کنندگان داخلی را این انتظارات می‌تواند شامل قیمت تمام شده پایین، آلودگی زیست‌محیطی، تنوع محصول بالاتر (یعنی قابل قبول مصرف‌کنندگان باد) را برآورده کنند. نبود سیاستی واحد در بخش تولید به‌دلیل تغییر مدیریت‌های فراوان عمدتاً تحت تأثیر تغییر دولت‌ها و مداخله در قیمت‌گذاری بازار با روش هزینه‌افزوده سبب شده تا نوآوری از این صنعت رخت بربندد. اصولاً در هیچ تجربه‌ای در دنیای کنونی هم نمی‌توان یافت که دولت در قیمت‌گذاری محصولی دخالت مستقیم این چنین انجام دهد. لذا، با تشدید تحریم‌ها خودروسازی با چالش‌هایی بس بزرگ روبرو شد. ضمن آنکه، شکافی بزرگ میان قیمت‌های کارخانه‌ای و بازاری به وجود آمد. چنانچه دولت نقش خود را در حد هدایت و ارشاد کاهش دهد و بسترهای لازم برای حضور بخش خصوصی در بازار را فراهم آورد می‌توان امیدوار بود که این بخش بتواند منافع خود را با برنامه‌ریزی دقیق، نوآوری و خلاقیت تعقیب کند.

با توضیحات مختصری که ارائه شد پیشنهاد می‌شود که دولت تدبیر و امید با زمینه‌های قانونی اصل (۴۴)، زمینه حضور بخش خصوصی در صحنه اقتصاد را فراهم آورد و بر جریان‌سازی شفاف اطلاعات، حمایت از حقوق مالکیت و ارتقاء رقابت‌پذیری و مولفه‌های موثر بر آن به‌عنوان نقش نهادی دولت تأکید کند.

رییس تایید موسسه:	تایید حوزه ریاست:	مدیر تایید ذیربط:	تایید تهیه کننده: دکتر علیرضا گرشاسبی ☐
-------------------------	-------------------	-------------------------	---